

KONFLIK SAJRONING “*ANTOLOGI CRITA CEKAK MAWAR ABANG*” ANGGITANE ARIESTA WIDYA

Kholidiyah Hanum, Drs. Bambang Purnomo, M.Si

Pendidikan Bahasa dan Sastra Daerah (Jawa)

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Surabaya

Kholidiyahh@yahoo.com

Abstrak

Antologi cerkak *Mawar Abang* yaiku sawijining reriptan sastra Jawa kang ditulis dening Ariesta Widya. Antologi cerkak iki kasusun saka 26 cerkak. Antologi iki kapilih dadi objek panliten amarga ngandhut konflik kang nggambarake urip bebrayan. Paraga-paraga sajrone antologi cerkak iki ngalami problem kang narik kawigaten.

Adhedhasar landhesan panliten kasebut, kajupuk underaning panliten, yaiku (1) kepriye konflik internal sajroning *Antologi Crita Cekak Mawar Abang* anggitane Ariesta Widya. (2) kepriye akibat saka konflik internal sajroning *Antologi Crita Cekak Mawar Abang* anggitane Ariesta Widya (3) kepriye konflik eksternal sajroning *Antologi Crita Cekak Mawar Abang* anggitane Ariesta Widya, lan (4) kepriye pamungkasing konflik internal lan konflik eksternal sajroning *Antologi Crita Cekak Mawar Abang* anggitane Ariesta Widya. Tujuwan panlitene yaiku (1) ngandharake konflik internal sajroning *Antologi Crita Cekak Mawar Abang* anggitane Ariesta Widya, (2) ngandharake akibat saka konflik internal sajrone *Antologi Crita Cekak Mawar Abang* anggitane Ariesta Widya (3) ngandharake konflik eksternal sajroning *Antologi Crita Cekak Mawar Abang* anggitane Ariesta Widya, lan (4) ngandharake pamungkasing konflik internal lan konflik eksternal sajroning *Antologi Crita Cekak Mawar Abang* anggitane Ariesta Widya.

Panliten iki ngandharake konflik-konflik kang dialami dening paraga-paraga minangka unsur kang mirunggan sajroning antologi cerkak *Mawar Abang* anggitane Ariesta Widya. Mula ing kene tintingan sastra kang salaras kanggo ngonceki underaning panliten yaiku tintingan struktural. Tintingan struktural digunakake kanggo nintingi sakabehing bab kang nduweni sesambungan struktur karya sastra yaiku unsur intrinsik karya sastra.

Panliten sastra iki nggunakake metode deskriptif kualitatif kang ngandharake objek kang ditliti. Sumber dhata kang digunakake yaiku antologi cerkak *Mawar Abang* anggitane Ariesta Widya. Dhata-dhata kang digunakake sajroning panliten arupa ukara-ukara lan pacelathon kang nggambarake kahanan konflik kang dumadi. Kanggo nglumpukake dhata kang dibutuhake kanggo panliten sastra iki, nggunakake metode maca lan nyathet.

Asiling panliten iki salaras karo underaning panliten kang nuduhake yen Konflik kang dialami dening paraga sajrone antologi cerkak yaiku konflik internal kang ngakibatake rasa sedhih, rasa kuwatir, rasa rangu-rangu, rasa gela lan rasa isin. Ing kene pamaos bisa njupuk suri patuladhan saka konflik kang wis dialami dening para paraga sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya.

Konflik eksternal ing ACCMA anggitane Ariesta Widya iki diperang dadi 3, yaiku konflik sosial antar-individu, konflik kang disebabake kawicaksanan pamarentah, lan konflik amarga pilih kasih. Saliyane konflik internal lan konflik eksternal, ana uga cara pamungkasing konflik kang wis dialami dening para paraga. Pamungkasing konflik kasebut dipungkasi kanthi maneka werna cara yaiku cara wicaksana, ngukuhi jejibahan lan kanthi cara meksa.

PURWAKA

Lelandhesan Panliten

Kasusastran Jawa modern tuwuh lan ngrembaka kanthi lancar sawise taun 1945, nanging tuwuh lan ngrembakane kasebut luwih akeh tumuju marang kasusastran kalawarti lan kasusastran ariwati, dudu kasusastran buku (Hutomo, 1975:16). Sabanjure Hutomo (1975:16) uga ngandharake senajan kasusastran Jawa modern tuwuh lan ngrembakane luwih tumuju marang kasusastran kalawarti lan kasusastran ariwati, nanging Balai Pustaka uga isih nerbitake asil-asil kasusastran Jawa modern sawise taun 1945, ing antarane yaiku *Sri Kuning* taun 1952 anggitane R. Harjawirogo, *Kemandung* taun 1958 nggitane Sanggono, lan sapiturute.

Jinis karya sastra miturut Aristoteles (sajrone Teeuw, 1988:108) kaperang dadi telung golongan, yaiku : 1) *media of representation* (sarana kanggo mujudake), 2) *objectsof representation* (objek pawujudan), lan 3) *manner of poetic representation* (jinise pawujudan). Sautara kuwi miturut Sudjiman (1992:11) sastra kaperang dadi telung jinis, yaiku gancaran, geguritan, lan sandiwara.

Crita fiksi kalebu karya sastra jinis gancaran. Fiksi minangka karya *imajinatif* kang lelandhesan rasa sadhar lan tanggung jawab saka segi *kreativitas* karya seni (Nurgiyantoro, 2009:3). Fiksi nyritakake kahanan-kahanan uripe manungsa jroning bebrayan. Fiksi miturut Abrams (jrone Nurgiyantoro, 2009 : 2) mujudake crita rekaan kang isine ora ngandharake kanyatan kang sabenero.

Teks fiksi ngono jinise akeh banget, ing antarane yaiku cerkak (carita cekak), cerbung (carita sambung), novel, drama, lan roman panglipur wuyung. Jinis teks fiksi sing didadekake objek ing panliten iki yaiku cerkak. Cita cekak minangka salah sawijining kasusastran Jawa modern nduweni kaluwihan kang mligi tinimbang karya fiksi liyane, yaiku cerkak luwih ringkes saengga akeh disenengi karo pamaose. Amarga critane sing mung sakeplasan ndadekake cepet olehe maca, ateges ora perlu wektu akeh kanggo ngrampungake maca critane.

Padha kaya karya fiksi liyane, kayata cerbung lan novel, cerkak uga nduweni unsur-unsur pambangun kang diperang dadi loro, yaiku unsur intrinsik lan unsur ekstrinsik. Unsur intrinsik yaiku unsur kang kawangun saka njerone karya sastra, kayata alur, tema, paraga, *point of view* (sudut pandang), latar, lan gaya basa. Unsur ekstrinsik yaiku unsur kang kawangun saka njabane karya sastra, kayata ekonomi, sosial, budaya, politik lan sapiturute.

Konflik kang dialami dening paraga sajroning crita mujudake bab kang wigati banget tumrap sawijine crita. Sawijining crita ora bisa diarani crita yen ora ana

alure, amarga pamaos bisa mangerteni isi sawijing crita yen pamaos iku mangerteni alur critane. Alur utawa plot miturut Kenny (sajroning Nurgiyantoro, 2009:75) yaiku apa kang ditindakake dening paraga lan kedadeyan apa kang dialami dening paraga. Sawijining crita bisa narik kawigatene pamaos yen crita kasebut bisa nuwuhake konflik-konflik sing bisa ndadekake alur critane dadi muyek.

Konflik yaiku samubarang kang dramatik, ngacu marang kedadeyan ing antarane loro kekuwatan kang seimbang lan nuwuhake aksi lan aksi walesan (Wellek & Warren, 1989:285). Kadigdayane pangripta kanggo milih lan mangun konflik ing sekabehe lelakon bakal nemtokake bab pengaji saka karya-karyane, amarga bab kang bisa narik kawigatene pamaos salah sawijine yaiku konflik kang wis dituwuhake.

Konflik diperang dadi rong jinis, yaiku konflik internal lan onflik eksternal. Konflik internal kang kerep disebut konflik batin mujudake konflik kang dialami lan dumadi ing njero atine paraga. Dene konflik eksternal yaiku konflik kang tuwuh amarga anane *faktor penyebab* konflik saka kiwa tengene paraga.

Salaras karo bab-bab kang wis dirembug ing dhuwur, panliten iki trep yen migunakake tintingan struktural, amarga kang bakal dirembug yaiku ngenani probleme paraga kang katitik saka alur kang nggambarake konflik . Konflik minangka bageyan saka alur, alur dhewe kalebu unsur intrinsik jroning karya sastra. Lumantar tintingan struktural, panliti ora gumantung marang aspek liya sanjabane karya sastra (Endraswara, 2008:51). Tintingan struktural ana minangka upaya kanggo njangkepi sawijining panliten sastra kang asipat *ekspresivisme* (babagan watak lan pangrasane pangripta) lan historis. Panliten struktural diwawas luwih objektif (nengene marang aspek intrinsik sawijining karya sastra) amarga amung adhedhasar karya sastra iku dhewe, kanthi ora anane cawe-cawe saka unsur liya, sawijining karya sastra bakal disawang minangka sawijining asil cipta estetis.

Karya crita-cita cekake Ariesta Widya iki nduweni *ciri khas* kang beda karo panulis sastra Jawa liyane. *Ciri khase* kasebut ana ing babagan isi critane. Konflik kang dialami karo saben paragane akeh nyritakake gambaraning urip bebrayan. Kepriye carane ngadhepi pacobaning urip, lan tawakal marang gustine. Mula ACCMA anggitane Ariesta Widya iki narik kawigaten kanggo didhudhah isine. Gegayutan karo anane probleme paraga kang nggambarake konflik iku mau, mula ACCMA anggitane Ariesta Widya iki bakal ngandharake maneka werna konflik sing ana lan pungkasane konflik kasebut. Analisis kang digunakake sajrone panliten iki yaiku ngenani struktur karya sastra kang ditujokake marang konflik.

Underane Panliten

Adhedhasar lelandhesan panliten kang wis diandharake mau, bisa didudut underane panliten kaya mangkene.

- 1) Kepriye konflik internal sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya ?
- 2) Kepriye akibat saka konflik internal sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya?
- 3) Kepriye konflik eksternal sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya?
- 4) Kepriye pamungkasing konflik internal lan konflik eksternal sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya?

Tujuwan Panliten

Adhedhasar underane panliten mau, bisa didudut tujuwan panliten kaya mangkene.

- 1) Ngandharake konflik internal sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya
- 2) Ngandharake akibat saka konflik internal sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya
- 3) Ngandharake konflik eksternal sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya
- 4) Ngandharake pamungkasing konflik internal lan konflik eksternal sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya.

Paedah Panliten

Panliten kang nggunakake tintingan struktural sajroning ACCMA anggitane Ariesta Widya nduweni paedah kaya mangkene :

- 1) **Paedah tumrap sastra Jawa modern**
Tumrap sastra Jawa modern, panliten iki dikarepe bisa nambahi pangrembakaning sastra Jawa modern, lan bisa menehi kawruh lumantar pesen-pesen kang kinandhut sajroning reiptan sastra.
- 2) **Paedah tumrap piwulangan sastra**
Panliten iki muga bisaa didadekake sumber informasi kritik sastra sajroning piwulangan sastra ing pawiyatan.
- 3) **Paedah tumrap pamaos**
Panliten iki muga bisaa menehi pamawas kang luwih jembar lan nambah kawruh ngenani reiptan sastra Jawa modern, mligine babagan cerkak.

Wewatesan Panliten

Sajrone nulis karya ilmiah, wewatesan panliten diperlokake banget, supaya panliten iki bisa fokus marang apa kang bakal diteliti. Sawijining panliten perlu diwatesi ruang lingkupe supaya wilayah tintingane ora tekan ngendi-ngendi, ateges bisa fokus marang apa kang dadi underane panliten.

Sajrone panliten iki, wates-wates prakara kang dirembug mung ngandharake lelakone paraga katitik saka

konflik internal lan konflik eksternal sajroning ACCMA anggitane Ariesta Widya, sarta ngandharake ngenani pungkasaning konflik kasebut.

Wewatesan Tetembungan

- (1) **Konflik**
Konflik mujudake sawijining proses sosial antarane pawongan utawa sagolongan wong, kanggo nyingkirake liyan kang dianggep mungsuh kanthi ngrusak utawa nglumpuhake liyan (Nurgiyantoro, 2009:122).
- (2) **Fiksi**
Sawijine karya kang critane asipat rekaan lan khayalan. Crita kuwi ora kedaden ing kanyatan saengga ora perlu digoleki benere kerpiye. (Nurgiyantoro, 2009:2).
- (3) **Cerkak**
Crita fiksi awujud prosa kang ringkes, kang unsur sajroning critane munjer marang swijining lelakon, saengga cacah lan pangrembakane paraga winates (Sarwadi, sajrone buku Pengajaran Sastra, 1994:165)
- (4) **Alur**
Sawijining istilah teknis kang nggayutake kedadeyan-kedadeyan sajroning crita. (Robert W. Boynton lan Maynard Mack sajroning Sukada, 1993:70)
- (5) **Analisis Struktural Minangka salah siji tintingan kanggo nintingi karya sastra, saengga bisa dimangerteni makna sajrone karya sastra kanthi utuh** (Teeuw, 1988:112)

TINTINGAN KAPUSTAKAN

Bab iki ngandhut andharan ngenani tintingan kapustakan kang awujud panliten sadurunge, tintingan struktural, alur, unsur *pembangun* alur, pungkasaning konflik, lan lelandhesaning panliten kanthi irah-irahan Konflik Sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya.

Panliten Sadurunge

Panliten kang dirembug iki ngenani konflik internal lan konflik eksternal sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya sarta pungkasaning konflik kasebut. Panliten sadurunge kang saemper ing antarane yaiku :

- 1) Panliten dening Endang Telasih Rahayu kanthi irah-irahan “*Konflik Ing Jagading Pamulangan Sajrone Antologi Cerkak Trubus Kang Mranggas Anggitane Tiwiek S.A*”. Asiling panliten yaiku nuduhake yen konflik kang dialami dening paraga sajrone antologi cerkak yaiku konflik internal lan konflik eksternal. Konflik internal utawa konflik batin sing dirembug ing panliten iki, ing antarane yaiku

rasa rangu, rasa sedhih, lan rasa kuwatir. Konflik eksternal yaiku konflik kang disebabake saka lingkungan sakupenge paraga, kayata konflik krana jabatan, konflik krana rebutan warisan, lan sapiturute. Saliyane konflik paraga-paraga utama uga ana pungkasaning konflik yaiku pasrah, lampus dhiri lan sapiturute.

- 2) Panliten dening Gaguk Arista kanthi irah-irahan “*Konflik Sajrone Antologi Cerkak Enthung Anggitane Sugeng Adipitoyo*”. Asiling panliten nuduhake yen konflik kang dialami dening paraga sajrone panliten iki yaiku konflik internal lan konflik eksternal. Konflik internal utawa konflik batin sing dirembug ing panliten iki yaiku rasa mamang, sedhih, lan kuwatir. Uga ana konflik eksternal yaiku konflik kang ana jalaran nengake wong liya tinimbang kulawarga, konflik karana pangkat lan konflik karana nengake prentah saka pamarentah. Saliyane iku uga ana pamungkasing konflik yaiku kanthi pasrah, meksa lan lampus dhiri.

Sakabehe panliten-panliten kang wis diandharake ing ndhuwur nduweni perangan-perangan kang padha karo panliten iki, yaiku migunakake tintingan struktural kang adhedhasar nengake unsur-unsur kang mirunggan sajrone karya sastra. Sekabehe iku nduweni asiling panliten lan objek kajian panliten kang beda karo panliten iki. Objek kang diteliti sajrone panliten iki awujud antologi cerkak anggitane Ariesta Widya, kanthi irah-irahan ACCMA. Bab kang dirembug yaiku ngenani konflik. Konflik kang dirembug kuwi padha karo panlitene Endang Telasing Rahayu kanthi irahan-irahan “*Konflik Ing Jagading Pamulangan Sajrone Antologi Cerkak Trubus Kang Mranggas Anggitane Tiwiek S.A*” (2013). Konflik kasebut kaperang dadi loro, yaiku konflik internal lan konflik eksternal. Babagan kang mbedakake panliten iki karo panlitene Endang Telasih Rahayu yaiku objek lan asiling panliten.

Tintingan Struktural

Strukturalisme minangka pamarekan kang asipat objektif sejatine wis ana wiwit jaman Yunani kang ditepungake dening Aristoteles. Strukturalisme minangka sawijining panliten kasusastran kang luwih nengake sesambungan antarane unsur pamangune karya sastra siji karo unsur pamangune karya sastra liyane (Abrams, sajrone Nurgiyantoro, 2009:36-37). Teori struktural nduweni ancas kanggo njlentrehake kanthi cetha sakabehane makna sastra.

Jean Piaget (sajrone Ratna, 2009:84) ngandharake, struktur karya sastra ngandhut telung bab kang wigati, yaiku : 1) *gagasan keseluruhan (wholness)*, kang nduweni teges struktur kuwi minangka barang kang

wutuh yaiku perangan-perangan kang mangun struktur ora bisa madeg dhewe ing njabane struktur kuwi, 2) *gagasan transformasi (transformation)*, gagasan iki nduweni struktur kang bisa mujudake prosedhur transformasi kanthi sinambungan lan bisa mujudake bahan-bahan anyar, 3) *gagasan regulasi dhiri (self regulation)*, gagasan iki mbutuhake bab ing sanjabane awak kanggo mertahanake prosedhur transformasine, struktur kasebut asipat otonom marang rujukan sistem liya.

Stanton (sajrone Pradopo 2001:57) njlentrehake unsur-unsur pamangun struktur iku dumadi saka tema, fakta carita, lan sarana sastra. Fakta carita iku dhewe dumadi saka alur, tokoh, lan latar, sarana sastra biasane dumadi saka *point of view*, lelewaning basa, lan swsana, simbol-simbol, imaji-imaji lan uga cara-cara pamilihan judhul. Sajrone karya sastra, fungsi sarana sastra yaiku nylarasake fakta sastra karo tema saengga makna karya sastra iku bisa dipahami kanthi cetha.

Saka konsep-konsep kasebut, sawijine upaya kang ditindakake kanggo ngonceki karya sastra yaiku analisis struktur. Prinsip analisis struktural yaiku ndhudhah lan njlentrehake reiptan sastra kang ditujokake kanggo nitingi reiptan sastra kanthi jangkep, titi, rinci, lan premati, saengga bisa mangerteni makna reiptan sastra kanthi utuh (Teeuw, 1988:135). Kanthi nлити unsur-unsur struktural bisa mangerteni makna kang ana ing njerone karya sastra kanthi utuh, amarga unsur-unsur mau ana gegayutane lan ora bisa dipisahake.

Analisis struktur munjer ing karya sastra iku dhewe. Panulis sajrone nganalisis struktur pambédane unsur kang dominan tartamtu kudu digatekake, saengga analisis struktur bisa luwih nengake unsur kang paling dominan (Teeuw, 1988:137). Analisis struktur ing ACCMA anggitane Ariesta Widya iki munjer ing perangan alur mligine konflik, minangka perangan kang dominan.

Alur (Plot)

Alur (plot) mujudake salah sawijining saka unsur intrinsik karya sastra. Alur nduweni andhil kang wigati banget tumrap lumakune crita sajrone karya sastra, akeh panemu kang nganggep alur minangka babagan kang paling wigati ing antarane unsur intrinsik liyane. Yen ora ana alur kang becik sing bisa nuwuhake *suspense*, karya sastra kasebut ora bisa narik kawigatene pamaos.

Wellek&Warren (1989:285) ngandharake alur kasusun saka pirang-pirang *struktur naratif* sing luwih cilik (episode kedadeyan). Stanton (sajrone Nurgiyantoro, 2009:113) uga ngandharake alur yaiku crita kang isine urutan kedadeyan, nanging saben kedadeyan kasebut disebabake krana unsur *sebab-akibat*,

kedadeyan siji disebabake utawa nyebabake kedadeyan liyane. Panemune Stanton kasebut nduweni teges kedadeyan-kedadeyan kang tuwuh sajroning crita ora nduweni sipat apa anane, pangripta ngronce sekabehe kedadeyan kasebut nganggo dhasar *sebab-akibat*. Salaras karo kang diandharake dening Foster (sajrone Nurgiyantoro, 2009:113), alur yaiku kedadeyan-kedadeyan sajroning crita kang nengenake marang anane sesambungan kausalitas.

Adhedhasar titikan gunggung, Nurgiyantoro (2009:157) merang alur utawa plot dadi loro, yaiku plot tunggal lan plot sub-plot. Plot tunggal mung ngrembakake sawijining crita kanthi nampilake sawijine paraga utama *protagoni*, dene plot sub-plot sawijine karya fiksi bisa uga nduweni luwih saka siji alur crita kang dicritakake utawa luwih saka sawijine paraga kang dicritakake. Dideleng saka peranane sajroning crita plot utama luwih nduweni andhil lan luwih wigati tinimbang sub-plot kasebut. Anane plot ditemtokake dening telung unsur, yaiku kedadeyan, konflik lan klimaks. Unsur-unsur kasebut bakal diandharake kaya mangkene.

Unsur Pembangun Alur (Plot)

Alur utawa plot mujudake bab paling wigati sajrone karya sastra. Alur nduweni unsur-unsur sing kawangun saka prastwa, konflik, lan klimaks. Nurgiyantoro (2009:116), mratelakake kedadeyan, konflik, lan klimaks mujudake telung unsur kang *esensial* sajroning pangrembakane sawijine alur crita. Katelu unsur kasebut nduweni sesambungan kang wujud krucut. Diwiwiti saka kedadeyan, konflik, banjur klimaks.

Kedadeyan

Luxemburg dkk (1989:150) ngandharake, kedadeyan kaperang dadi telung jinis yaiku kedadeyan *fungsional*, kedadeyan *kaitan* lan kedadeyan *acuan*. Kedadeyan *fungsional*, yaiku kedadeyan-kedadeyan sing nemtokake lan utawa mangaribawani pangrembakane plot. Urutan kedadeyan fungsional mujudake inti crita sawijining karya fiksi sing nduweni sesambungan. Anane kedadeyan-kedadeyan kang nduweni sesambungan karo logika sajrone crita ora bisa diowahi utawa diganteni. Yen diowahi bisa ndadekake crita bisa malih utawa ora logis maneh.

Kedadeyan *kaitan*, yaiku kedadeyan-kedadeyan sing nduweni fungsi kanggo nggayutake kedadeyan-kedadeyan kang wigati. Kedadeyan *kaitan* kurang mangaribawani pangrembakane plot crita. Ateges yen diowahi ora bakal ngowahi unsur logis sajrone crita. Kedadeyan *kaitan* uga bisa diarani kedadeyan selingan.

Sing pungkasan yaiku kedadeyan *acuan*. Kedadeyan *acuan* yaiku kedadeyan kang ora langsung

nduweni pangaribawa lan gegayutan marang alur utawa plot, ananging munjer ing unsur-unsur liya kaya prakara watake paraga utawa kahanan batin paraga. Ateges ing kene dudu alur kedadeyan kang dicritakake nanging kahanan alam lan batin (Luxemburg, 1989:151).

Konflik

Peran pangripta kanggo milih lan nuwuhake konflik lumantar maneka werna kedadeyan, bakal nemtokake drajat estetis orane, lan kadar *suspense* sajroning crita. Meredith & Fitzgerald (sajroning Nurgiyantoro, 2009:122) ngandharake konflik yaiku samubarang kang asipat ora nyenengake kang dialami dening paraga sajrone crita, yen paraga iku nduweni pilihan, paraga iku ora bakal milih lelakon iku dialami dening dheweke. Wellek & Warren (1989:285) uga ngandharake konflik yaiku samubarang kang asipat *dramatik*, luwih nengenake bab perang antarane rong kekuwatan kang imbang lan nyiratake anane tumindak lan piwalesing tumindak.

Tarigan (1985:134) ngandharake konflik-konflik kang bisa diangkat sajroning karya fiksi bisa awujud konflik kang dumadi antarane manungsa klawan manungsa iku dhewe, manungsa klawan manungsa liyane, lan manungsa klawan alam (konflik fisik, konflik eksternal, konflik jasmaniah). Sajrone urip bebrayan, ora ana manungsa kang ora tau nduweni konflik. Satemah manungsa kuwi isih urip ing alam donya iki lan isih sesambungan karo manungsa liyane, manungsa mesthi tau nduwe konflik.

Nurgiyantoro (2009:124) merang konflik dadi loro yaiku :

1) Konflik Eksternal

Yaiku konflik kang dumadi antarane sawijine paraga karo bab-bab kang ana sanjabane paraga iku, bisa uga karo lingkungan alam bisa uga karo manungsa. Kanthi mangkono konflik *eksternal* bisa dibedakake dadi rong jinis, yaiku konflik *fisik* lan konflik *sosial*. Konflik fisik utawa kerep diarani konflik *elemental* yaiku konflik kang disebabake anane faktor *perbenturan* antara paragakaro *ligkungan alam*. Dene konflik *sosial* yaiku konflik kang disebabake anane *kontak sosial* antar manungsa, utawa kedadeyan-kedadeyan kang tuwuh sing disebabake anane sesambungan antar manungsa.

2) Konflik Internal

Yaiku konflik kang dumadi ing njero ati, utawa batin sawijine paraga crita. Dadi konflik internal mujudake konflik kang dialami manungsa karo awake dhewe. Ateges mujudake masalah *intern* sawijine manungsa.

Konflik *eksternal* lan konflik *internal* nduweni sesambungan, padha nyebabake dumadine siji karo liyane, lan bisa dumadi bareng. Ateges konflik-konflik kasebut

bisa dialami bebarengan karo sawijine paraga crita lan ing wektu sing bebarengan uga, masia tingkat *intensitas* e ora padha.

Klimaks

Klimaks kerep diarani minangka puncak sawijining konflik. Klimaks lan konflik nduweni sesambungan kang raket banget, amarga klimaks kuwi mujudake wujud saka puncaking konflik. Yen ora ana konflik ora bakal ana klimaks, ananging ora kabeh konflik bisa tumuju marang klimaks.

Stanton (sajrone Nurgiyantoro, 2009:127) ngandharake klimaks yaiku nalika konflik wis ana ing tingkatan sing paling dhuwur, lan ora bisa diingati kedadeyane. Klimaks nduweni peranan kang wigati tumrap pangrembakan plot. Klimaks ing kene uga bisa diarani minangka samubarang kang bisa nemtokake nasib paraga utama. Ing sawijine karya sastra ora gampang yen pengin nemtokake klimaks, amarga klimaks ing sajrone konflik bisa luwih saka siji. Ora gampang nemtokake klimaks ing sawijine crita, amarga sajrone konflik klimaks bisa luwih saka siji. Butuh ketlatenan kanggo nemtokake klimaks ing konflik crita.

Pamungkasing Konflik

Kedadeyan-kedadeyan sajrone karya sastra bisa nuwuhake konflik, konflik kasebut ana konflik eksternal lan konflik internal. Pangripta anggone nuwuhake konflik mesthi wae nduweni cara kanggo mungkasi konflik kang ana ing critane. Konflik iku dhewe tuwuh krana kedadeyan-kedadeyan kang bisa nyebabake konflik. Ing sajrone karya sastra, konflik bisa dipungkasi kanthi seneng utawa sedhih.

Nurgiyantoro (2009:147-148) nduweni panemu kepriye carane pangripta sajrone mungkasi konflik. Yaiku ora bisa dimangerteni crita kuwi dipungkasi kanthi rasa seneng utawa malah kuciwa, utawa kerep diarani *ngambang*. Wujud pungkasaning crita kuwi mau kaya mangkene :

1) Tumutup

Pamungkasing crita kang asipat tartutup tumuju marang pamungkasing crita sawijining karya fiksi kang wis dipungkasi, crita kuwi pancen wis bubar kanthi *tutupan logika*.

2) Ora Tumutup

Pamungkasing crita kang ora asipat tartutup iki nuju marang sawijining pamungkasing crita kang kasunyatanane durung dipungkasi pangripta. Ateges crita isih potensial diterusake, konflik kang ana sajrone crita durung dipungkasi ateges isih *ngambang*. Pungkasan crita tarbuka iki uga bisa menehi kesempatan marang pamaos supaya bisa nduweni *imajinasi* kepriye pungkasane crita kasebut.

Lelandhesaning Panliten

Unsur kang paling dominan sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya iki yaiku ing bab konflik. Kanggo nintingi masalah kapisan, konflik paraga-paraga sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya iki nggunakake pamawase Nurgiyantoro, kang merang konflik dadi 2 yaiku konflik internal lan konflik eksternal. Konflik internal yaiku konflik kang dumadi ing njero ati, utawa batin sawijine paraga crita. Dadi konflik internal mujudake konflik kang dialami manungsa karo awake dhewe. Ateges mujudake masalah *intern* sawijine manungsa.

Konflik eksternal yaiku konflik kang dumadi antarane sawijine paraga karo bab-bab kang ana sanjabane paraga iku, bisa uga karo lingkungan alam bisa uga karo manungsa (Nurgiyantoro, 2009:124). Semono uga kanggo nintingi masalah kang pungkasan, isih nggunakake panemune Nurgiyantoro (2009:147-148), yaiku pungkasaning konflik ing ACCMA kang dialami dening paraga-paraga bisa kapungkasan kanthi nggunakake cara tumutup lan ora tumutup.

METODHE PANLITEN

Ancangan Panliten

Tintingan kang digunakake sajrone panliten iki yaiku tintingan Struktural. Tintingan struktural digunakake kanggo njlentrehake dhata kang cundhuk karo undering panliten yaiku ngenani konflik internal lan konflik eksternal sarta pamungkasing konflik.

Panliten iki bakal dirembug kanthi nggunakake metode panliten kualitatif kang asipat dheskriptif. Moleong (2009:4) ngandharake yen panliten kualitatif yaiku panliten kang asile dhata dheskriptif arupa tembung-tembung kang katulis utawa lisan saka pawongan lan tumindak kang diamati. Metode kualitatif kang asipat dheskriptif utawa biyasa diarani metodhe kualitatif dheskriptif tegese dhata kang ditintingi lan asil tintingane awujud fenomena, ora awujud angka-angka utawa koefisien kang ana gegayutane karo variabel (Aminuddin, 1990:15).

Metodhe dheskriptif nduweni tujuwan kanggo ngandharake lan nafsirake dhata kang ana (Surakhmad, 1985:139). Panliten kanthi metode dheskriptif iku ngandharake sekabehing dhata-dhata kang ana, banjur digayutake karo kabutuhan saengga bisa nyengkuyung panliten kang ditindakake. Arikunto (2006:243) njlentrehake menawa panliten dheskriptif ora nduweni tujuwan kanggo ngisi hipotesis tartamtu, nanging mung nggambarake anane fenomena utawa kedadeyan, dhata-dhata kasebut banjur digambarake lumantar tembung-tembung utawa ukara kang dipisah-pisah miturut jinis tartamtu kanggo ngasilake dudutan. Metodhe kualitatif dheskriptif digunakake sajroning panliten iki amrih bisa

menehi gegambaran kang cetha ngenani konflik intenal lan konflik eksternal sarta pamungkasing konflik sajroning ACCMA.

Sumber Dhata lan Dhata

Dhata sajroning panliten iki asale saka sumber kang arupa dhata tulis utawa kapustakan. Sumber dhata kang digunakake sajroning panliten iki yaiku ACCMA anggitane Ariesta Widya, antologi crita cekak iki dumadi saka 26 cerkak, ing antarane yaiku Dina-Dina Kawuri Ora Bakal Bali, Kapale Wis Stom Ping Telu, Tanpa Suwala, Rantas, Benang-Benang Katresnan, Dheweke Butuh Katresnan, Nrabas Ketiga Dawa, Wengi Saya Larut, Bandha Gadhuhan, Garis Wates, Mawar Abang, lan sapiturute.

Teknik Pangimpune Dhata

Panliten iki kalebu studi kapustakan. Sumber dhata kang digunakake awujud dhokumen (film, video, utawa informasi saka internet), jurnal, buku-buku, lan kalawarti ilmiah, uga publikasi kang wis didhokumentasekake (Sunarto, 2001:28). Ing panliten iki, nggunakake sumber pustaka arupa antologi cerkak, buku-buku, lan informasi saka internet kang ana gayutane karo underaning panliten.

Pangimpune dhata sajroning panliten iki yaiku nggunakake teknik maca. Teknik waca digunakake nalika nggoleki dhata-dhata kang nduweni sesambungan karo panliten kang ditindakake kanthi cara maca sumber kang dadi objek panliten. Ratna (2009:18) ngandharake maca objek karya sastra kudu ditindakake kanthi cara bola-bali kanthi tujuwan supaya sekabehe unsur bisa dimangerteni kanthi tenanan.

Endraswara (2003:162-163) ngandharake tahap-tahap sing ditindakake ing studi kapustakan ana 3, yaiku :

- (1) Maca lan ngamati novel
Ing tahap iki, sing kudu ditindakake yaiku maca saka ngarep nganti pungkasan ACCMA anggitane Ariesta Widya kanthi bola-bali. Iku ditindakake kanthi maksud supaya panliti nduweni gegambaran kanthi total lan mangerteni isi cerkak kanthi cetha.
- (2) *Inventarisasi* dhata
Sawise maca ACCMA anggitane Ariesta Widya, tahap sabanjure kang kudu ditindakake yaiku nyathet dhata-dhata lan milih kutipan sing ngandhut unsur-unsur kang gayut karo underane panliten yaiku konflik internal lan konflik eksternal sajrone ACCMA. Wujude arupa tembung utawa ukara utuh.
- (3) Nglompokake Dhata
Ing tahap iki sing kudu ditindakake yaiku nglompokake dhata sing wis dicathet miturut

prakara lan ancas panliten kang wis ditemtokake yaiku ngenani konflik internal lan konflik eksternal. Tahap iki nduweni ancas kanggo njupuk dhata sing dibutuhake lan nyisihake dhata sing ora dibutuhake.

Instrumen Panliten

Saben panliten mesthi mbutuhake instrumen minangka piranti kanggo nglumpukake dhata, lan kanggo nyengkuyung proses njupuk sawijining dhata. Instrumen ing panliten iki yaiku panliti dhewe, amarga panliti ing kene minangka subyek sing bakal nganakake panliten, lan instrumen liya sing bisa nyengkuyung proses njupuk dhata antarane yaiku : polpen, buku, lan kartu kanggo nulis dhata sing wis diwaca.

Teknik Analisis Dhata

Teknik analisis dhata migunakake teknik dheskriptif *analitik*. Teknik dheskriptif *analitik* yaiku teknik analisis kang ditindakake kanthi cara ngandharake fakta-fakta banjur mlebu ing tahap analisis (Ratna, 2009:53). Langkah-langkah analisis dhata ing panliten iki, ditindakake sawise nganakake cara pangumpulan dhata banjur dianalisis kaya mangkene :

- 1) Nintingi dhata adhedhasar saka teori kang wis ditemtokake, yaiku teori stuktural
- 2) Nindakake idhentifikasi isi kang gegayutan karo konflik internal lan konflik eksternal sarta pamungkasing konflik sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya
- 3) Nindakake klasifikasi perspektif konflik lan gegayutan karo punjere panliten yaiku konflik sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya
- 4) Analisis struktural utamane nganalisis konflik kang ana ing sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya
- 5) Ndudut sawenehing asil kang wis ditintingi adhedhasar saka andharan kang wis ditetepake.
- 6) Nglaporake asiling dhata lan dudutane arupa laporan paniten ing sajrone skripsi.

Prosedur Panliten

Panliten iki ditindakake kanthi sawenehing proses, sing saben-saben perangan nduweni tahap kang beda-beda. Tahapan-tahapan kasebut antarane yaiku :

(1) Tahap Panyiapan

(2) Tahap Panglaksanaan

(3) Tahap Panyampurnan

PRATELAN ASILING PANLITEN

Konflik Internal Sajrone Antologi Crita Cekak Mawar Abang anggitane Ariesta Widya

Konflik internal yaiku konflik kang dumadi ing njero ati, utawa batin sawijine paraga crita. Dadi konflik internal mujudake konflik kang dialami manungsa karo awake dhewe. Ateges mujudake masalah *intern* sawijine manungsa (Nurgiyantoro, 2009:124). Konflik internal kasebut uga dialami dening paraga-paraga ing ACCMA anggitane Ariesta Widya. Babagan iku bakal dijlentrehake kaya mangkene.

1) Cerkak “Dina-Dina Kawuri Ora Bakal Bali”

Prastawa sajrone cerkak iki kawiwitan saka paraga Cahyono sing ngungkapake rasa tresnane marang paraga Magda. Magda lan Cahyono kuliah ing kampus sing padha. Cahyono kalebu mahasiswa kang aktif ing organisasi drama. Sawise Cahyono ngungkapake rasa tresnane kasebut, Magda melu ambyur ing donyane Cahyono yaiku donya drama, mula dina-dina tansah diliwati bebarengan.

Konflik wiwit dumadi nalika setaun lumaku anggone ngrajut tresna, kekarone banjur pepisahan amarga Cahyono kudu ngayahi penggaweyan ing pulo liya. Babagan kasebut kabukten saka cuplikan ing ngisor iki.

“Bengi iku aku isih bisa lungguhan ana plance ngarepan. Lan nalika pamitan, okh, kaya ngapa atiku, ananing mung luh dleweran nelesi dhadhane Cahyono...”
“Tanggal 20 Juni sore mengko Cahyono budhal Ambon, ngayahi gaweyan anyar....”
(ACCMA, 2014:6)

Klimaks saka konflik internal kang wis dumadi yaiku nalika Magda nampani layange Cahyono sing nuduhake yen Cahyono ora bisa bali kaya biyen maneh karo Magda, jalaran Cahyono arep mlebu seminarium, lan bakal dadi pastur. Babagan kasebut kabukten saka cuplikan ing ngisor iki.

“Mung katresnanku kang nate dakesokake ana ngarepe Magda, arep dakbalekake ana punjering katresnan, kang luhur dhewe Gusti Kang Murbeng Gesang. Katresnanku arep dakgawe senjata pamungkas njembarake Kraton Dalem Gusti. Apa kowe ora seneng, Magda? Yen nduweni mitra njur gelem melu nderek Gusti Yesus. Kudune kowe bangga. Wiwit Natalan kepungkur iki, aku wis mlebu ana panti panggladi rokhani calon-calon wihara sarekat Yesus ing Ngayogya. Pamujimu dakjaluk.” (ACCMA, 2014:8)

Konflik internal ing cerkak “Dina-Dina Kawuri Ora Bakal Bali” iki nuju klimaks nalika Cahyono kirim

layang sing isine ora bisa bali marang Magda. Babagan kasebut disebabake paraga Cahyono sing kepingin dadi pastur, mula sesambungane karo Magda kapeksa kudu pinunggel kanthi pepisahan.

2) Cerkak “Kapale Wis Stoom Ping Telu”

Prastawa ing cerkak iki kawiwitan saka tepunge paraga Jan Cahyono karo kenya kang aran Magda Ong Giok Lian, dheweke dadi senior lan Magda juniore. Kekarone mlebu club drama, lan iku sing ndadekake kekarone saya cedhak banjur ngrajut tresna. Katresnan kasebut uga wis oleh restu saka wong tuwane Magda, mula sesambungane karo Magda saya raket. Babagan kasebut kabukten saka cuplikan ing ngisor iki.

“Tekan Tikala dipapagake mamahe. Malah banjur kandha luwih becik Magda bali ana Tikala. Kena kanggo kanca lan nyinaoni Dani, adhike. Ya wiwit iku sesambunganku luwih raket jalaran secara langsung matur mamahe. Saiki, Magda katon luwih sigrak, luwih lemu.”
(ACCMA, 2014:13)

Konflik internal ing cerkak iki wiwit tuwuh nalika paraga Jan Cahyono nampa tilgram kang isine dheweke kudu bali menyang Ambon amarga tugas sinaune ing Manado wis entek. Babagan iku ndadekake Jan Cahyono lan Magda kudu pisah sing suwene telung taun. Babagan kasebut kabukten saka cuplikan ing ngisor iki.

“Pisah sing bakal ketemu selawase, ta?”
“Bener. Telung taun ora sedhela, Magda.”
(ACCMA, 2014:14)

Durung suwe anggone seneng jalaran sesambungane wis direstuni dening ibune Magda, Jan Cahyono kudu ngadhepi kanyatan kang pait. Yaiku pepisahan karo Magda sing suwene telung taun. Dheweke sida budhal menyang Ambon. Nalika dhinese ana Ambon wis nyandhak taun ping pindhone, wis ana telung sasi dheweke ora oleh layang saka Magda.

Klimaks saka konflik internal kang wis dumadi yaiku nalika Jan Cahyono oleh pawarta yen Magda lagi lara. Sedina sawise dheweke nampa kabar kuwi, ana tilgram sing isine ngagetake banget tumrape Jan Cahyono. Isine ngandhakake yen Magda Ong Giok Lian wis sowan menyang Gusti.

Akibat Saka Konflik Internal Sajrone Antologi Crita Cekak Mawar Abang Anggitane Ariesta Widya

Konflik internal kang wis dumadi ing cerkak-cerkak kuwi mau, nuwuhake akibat tumrap para paragane. Akibat saka konflik internal sajrone ACCMA kuwi mau ing antarane yaiku rasa sedhih, rasa kuwatir, rasa rangu-rangu, rasa gela, lan rasa isin. Akibat saka

konflik internal sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya kuwi mau bakal kaandharake kaya mangkene.

Rasa Sedhih

Rasa sedhih yaiku rasa kang susah banget (Widharyanto dkk, 2001:934). Rasa sedhih dialami dening manungsa nalika lagi susah lan lagi nandang kasangsaran. Pawongan yen wis ngalami konflik internal mesthi bakal nandang rasa sedhih. Babagan kasebut bisa kedadeyan amarga anane faktor-faktor kang njalari rasa sedhih, kayata sedhih amarga kelangan bandha donya, sedhih amarga ditinggal anak, sedhih amarga ditinggal wong tuwa, lan liya-liyane. Rasa sedhih kang diakibatake saka anane konflik internal kang kedadeyan tumrap paraga-paraga sajrone ACCMA ing ngisor iki.

Paraga Magda ing Cerkak “Dina-Dina Kawuri Ora Bakal Bali”

Paraga Magda tresna banget marang paraga Cahyono. Magda lan Cahyono tepung wiwit isih jaman kuliyah, Cahyono dadi seniore Magda. Kekarone banjur saya cedhak, lan akhire padha nduweni rasa seneng sing jero banget. Dina-dina tansah diliwati bebarengan, ananging sawijine dina Cahyono kudu ninggalake Magda menyang Ambon. Atine Magda sedhih banget amarga arep pepisahan karo wong kang paling ditresnani. Bab iku bisa dideleng saka cuplikan ing ngisor iki.

“Ayo ta, Magda, mbok aja sedhih-sedhih. Aku banjur melu ora karu-karuwan,” tembung-tembung ngarih-arih nalika munggah dhokar tumuju bioskop Benteng Film bengi iku Love in the Trapize, ewadene ora ana gambar siji-sijia sing kanthil ana angen-angenku kajaba pepisahan sesuk esuk. Ah, emosiku. Emosine wong wadon.”

“Ayo, Magda, mbok ya nyanyi-nyanyi. Wis aja sedhih-sedhih!”

“Piye kon ora sedhih ta, Yon? Sesuk bakal pepisahan. Njur suwe ora temu.” (ACCMA, 2014:5)

Atine Magda lagi sedhih, mula apa wae sing ana ngarepe ora bisa kadeleng kanthi cetha awit mung mikirake pepisahane karo Cahyono sesuk esuk. Babagan kasebut lumrah banget dirasakake dening pawongan kang arep pepisahan karo wong kang ditresnani. Apa maneh sing nandang rasa sedhih kasebut wong wadon, amarga wong wadon kuwi panggonane rasa, mula ora ngeramake yen paraga Magda atine sedhih nganti ora bisa mikir apa-apa kejaba pepisahane karo Cahyono. Magda sing wis ngrajut tresna karo Cahyono wiwit kuliyah, ora bisa ngatasi rasa pangrasane amarga pepisahane karo Cahyono.

Sawise pepisahan wis ana rong sasinan,

Cahyono durung menehi layang babar pisan marang Magda. Babagan kasebut ndadekake atine Magda remuk atine. Dumadakan ana layang saka Cahyono sing njalari Magda kaget banget. Layang kasebut nyritakake yen Cahyono ora bisa nerusake sesambungane karo Magda amarga dheweke bakal mlebu menyang seminarium. Kahanan kasebut bisa dideleng ing cuplikan iki.

“Mung katresnanku kang nate dakesokake ana ngarepe Magda, arep dakbalekake ana punjering katresnan, kang luhur dhewe Gusti Kang Murbeng Gesang. Katresnanku arep dakgawe senjata pamungkas njembarake Kraton Dalem Gusti.”

“Iku layange sing nggawe remuking ati.... oh, sajroning seminggu iki aku nggagas tekade Cahyono. Olehe keras. Oh, kanthi ati semplah dak kuwat-kuwatake aku ngeculake Cahyono njembarake kraton Dalem Pangeran”. (ACCMA, 2014:8)

Ana unen-unen “*Hati wanita ibarat ranting yang kering*” ateges atine wong wadon iku kaya carang sing garing, ora diceklek wae yen kena angin kadhang bisa ceblok, apa maneh yen kanthi sengaja diceklekake. Atine wong wadon kuwi alus, ora kena dilarani. Tresnane wong wadon uga tulus saka atine sing paling jero. Antarane rasa karo nalar, isih luwih akeh rasane. Bab iku ndadekake akeh-akehe wanita ing donya iki nggunakake pangrasane nalika ana prakara, lan bisane mung nangis ngratapi lelakone. Olehe ngenteni layange Cahyono wis rong sasi, tibake sing danti-anti dumadakan medhot sesambungane. Wong wadon endi sing ora bakal remuk atine. Kaya mangkono iku rasa kang disandhang dening Magda.

Rasa Kuwatir

Paraga Nuryanti ing Cerkak “Nrabas Ketiga Dawa”

Cerkak iki nyritakake sawijining wanita sing meh sewindu ora tilik menyang kampung sing biyen nate dipanggoni nalika isih nom-nomane. Dheweke manggon ing asrama. Sawijine dina dheweke tilik menyang kampung iku, nanging jantungge kedher, amarga ing kampung iku akeh gambar lelakone jaman biyen. Dheweke banjur njujug ana omahe Pak Lurah, omah sing biyen uga dadi seksi lelakon uripe. Ana gembolan sayuta rasa sing pengin disuntak ing omah iku, nanging atine kuwatir yen dheweke banjur salah omong. Kahanan kasebut bisa dideleng saka cuplikan ing ngisor iki.

“Sing diajak omong mung meneng. Pikirane nglambrang. Apa kira-kira bu utawa pak lurah wis pirsia gembolane atine anggane kedhungangan mrene. Nanging arep matur kok ewuh banget. Jalaran saiki wis ngrumangsani bebojowan, wis anak-

anak. Pikirane mubeng kaya gangsingan.”
(ACCMA, 2014:43)

Paraga Nuryanti atine lagi ora karu-karuan rasane. Kepengin nyuntak rasa kang selawase iki wis disandhang, nanging ewuh banget arep matur menyang Pak Lurah lan bu Lurah. Dheweke ngrumangsani yen saiki dheweke wis bebojoan, kamangka biyen dheweke ngrajut taline tresna karo priya sing jenenge Agung. Agung kuwi isih ponakan karo pak Lurah lan bu Lurah. Mula atine kuwatir, mengko kepriye yen salah omong, kepriye yen sejatine pak Lurah karo bu Lurah wis ngerti gembolan sing ana ing atine.

Durung nganti kawetu tembungé, sajake bu Lurah wis pirsia sing dipikir, banjur Nuryanti ditinggal lan dicawisi banyu. Bu Lurah ngendika yen bakal ana tamu sing bakal mara menyang kono. Nuryanti bali dikiter rasa kuwatir maneh. Dheweke mikir kaya gangsingan, kira-kira sapa sing bakal mertamu kok wis dicawisi banyu barang. Bab iku bisa kabukten saka cuplikan iki.

“Ben unjukan iki ana kene. mBokmenawa ngko ana tamu.”

“Tamu? Sinten, bu? Tembungé mlumpat sumambung.”

“Ya, mbuh ngko sapa tamune. Wis, ra sah digalih akeh-akeh. Iki nggone tindak mrene dikurup-kurupake.”

“Bali dheweke ditinggal ijenan. Tumlawung rasane. Bali gagasane mubeng. Kok kayane bu lurah wis tanggap karo tekane sore iki. Tamu ? Tamu sapa? Kathik dicawisake ana meja sing lagi diadhepi. Mengko gek apa sing dadi pikirane?” (ACCMA, 2014:44)

Ing kene pangripta kasil nguripake daya *suspense* ing cerkak iki, katitik nganti tekan kene durung kawiyak apa sejatine sing dadi gembolane atine Nuryanti, lan sapa tamu sing bakal teka menyang omah iku. Swasana kuwatir kasil rinakit dening pangripta katitik saka Nuryanti sing atine tumlawung, lan pikirane mubeng kaya gangsingan. Atine kebak prasangka, mengko gek-gek, mengko gek-gek. Kaya ngono iku gegambaran atine Nuryanti, was-was apa sing bakal kedaden ing sapatemon iku. Pungkasane tamune teka temen, lan pungkasané apa sing dadi pikirane awit mau dumadi, tamu iku ora liya yaiku Agung, priya sing nganti saiki isih ana ing atine. Bab iku bisa kabukten saka cuplikan iki.

“Dhik Nur, pa ya? Suara iku antep kaya dhisik-dhisik. Lan esem iku tetep kaya dhisik, sanadyan wektu sewindu dudu wektu sing sedhela.”

“Ya mas,” tembungé pedhot.

“Sekarone amem. Mesthine pikirane padha tumlawung dhewe-dhewe. Banjur bali omong maneh sawise sawetara

wektu.”

“Isih nang kidul, Dhik Nur?”

“Wis suwe ora.”

“Njur?”

“Mecaki lelakon.”

“Agung nggraita mesthine wis kumpul karo sisihane kaya sing dicritakake Mulyati nalika isih ana paran.” (ACCMA, 2014 : 44-45)

Nuryanti sing kawit teka atine wis ora jenjem, nalika dheweke dikandhani yen bakal ana tamu atine saya ora jenak. Tibane apa kang dikuwatirake dadi kanyatan. Tamu kuwi mau ora liya maneh, yaiku Agung.

Rasa Rangu-Rangu

Paraga Rusdi ing Cerkak “Benang-Benang Katresnan”

Cerkak iki nyritakake lelakon paraga Rusdi 15 taun kepungkur. Rong windu kurang sewulan kepungkur dheweke nyambut gawe ana lembaga pemerintah tugas ing padesan. Nalika paraga Rusdi oleh tugas lapangan dheweke ketemu karo sawijine bocah wadon sing jenenge Wahyuni, mondhak ing omahe wong tuwane Tarmi. Saka usahane Tarmi dheweke kasil sesambungan nganti tumekaning bebojoan lan anak-anak loro. Sesambungan kuwi mau ora lumaku suwe, amarga Wahyuni ngayahi tugas ing wewengkon liyane. Rusdi tansah sujana marang Wahyuni amarga ora bisa kumpul sabendina.

Pungkasane sing wadon njaluk pindhah panggonan sing nyedhaki wong tuwane. Nalika anake nomer loro lagi umur setengah taunan, ana lelakon sing ora kenya-nyana. Tumeka tibaning putusan manut hukum yen sing lanang wis ninggalake kewajibane amarga rasa sujanane sing butarepan. Kamangka sejatine ing atine Rusdi dhewe ana wong wadon liya sing dadi pepujaning atine. Pungkasane sesambungane karo Wahyuni pedhot, lan ora let suwe sesambungane karo wong wadon liya kasebut uga pedhot, mula Rusdi saiki dadi dhudha banjur urip karo Mboke.

Liamalas taun wis mungkur, nalika paraga Yu Tarmi tilik ing ndesa, Rusdi dadi trataban atine, kelingan lelakon kang wis mungkur suwe kasebut. Paraga Rusdi kepengin cecaturan karo Yu Tarmi, bab anak-anake sing wis suwe ditinggalake. Ana rasa rangu bareng dheweke wis tekan omahe wong tuwane Yu Tarmi. Kahanan kaya mangkono bisa kabukten saka cuplikan iki.

“Ana rasa rangu-rangu bareng arep ngadhepi Tarmi. Kepiye mengko anggone arep miwiti pitakonan? Rasa isin nyingget lanange. Marga dhisik-dhisik wis supata ana ngarepe Tarmi. Ora arep madal janji. Banjur nalika Tarmi manglung lawang ngungkap ora sranta sikile jumangkah mlebu.” (ACCMA, 2014:27)

Rasa rangu-rangu bisa kedadeyan nalika sawijining pawongan nindakake lelakon sing ala, kayata janji-janji nanging ora bisa netepi. Bareng pawongan kasebut diadhepake karo pawongan liya sing biyen nyekseni janjine, dheweke klincutan, ana rasa rangu ing atine. Rangu apa bakal bisa ngadhepi pawongan sing nyekseni janjine kasebut, rangu apa tumindake kuwi wis bener, lan rangu kepriye mengko bakal mbukak rerembungan. Dheweke rumangsa luput lan rumangsa kedosan.

Kaya dene kang dirasakake dening paraga Rusdi, nalika arep ketemu karo Yu Tarmi, seksi sesambungane antara dheweke lan bojone, seksi anggane dheweke lali, luput, lan kadosan marang bojo lan anak-anake. Dheweke dikupeng rasa rangu-rangu, amarga biyen nindakake tumindak kang wis nggawe lara atine bojo lan anak-anake, mula saka kuwi paraga Rusdi rangu-rangu bareng arep ketemu karo Yu Tarmi. Dheweke rangu-rangu kepriye mengko bakal miwiti pitakonan, sing mesthine pitakonan bab bojo karo anak-anake sing wis 15 taun ora tau keprungu babar pisan kabar kuwarasane.

Rasa rangu-rangu uga bisa ndadekake sawijining pawongan dadi sarwa ewuh. Krana rasa rangu-rangune kasebut paraga Rusdi dadi ewuh, kepriye arep miwiti rerembungan. Dikupeng rasa rangu dheweke ora bisa *konsentrasi*. Kahanan kaya mangkono bisa kabukten saka cuplikan iki.

“Tanpa kakehan rembug terus nyeret kursi mapan lungguh. Rokok sing mau tuku ana warunge Sarman disuwek. Disumet siji sajak gragapan. Tarmi wis mapan ana ngarepe, kalane anggane udud keluke wis bola-bali nggeblas munggah.” (ACCMA, 2014:27)

“Tarmi nggeret kursi nyedhak. Mripate langsir ngiwa nengen mbokmenawa ana wong liya sing melu krungu, awake sangsaya geter. Drijine melu ndhredheg nadyan durung ngerti apa sing bakal dicritakake.” (ACCMA, 2014:28)

Kahanan kaya cuplikan kuwi mau lumrah dirasakake dening pawongan sing lagi nandang rasa rangu-rangu ing atine. Sawijining pawongan yen lagi nandang rasa rangu-rangu dheweke ora bisa netepake pikirane, amarga pikirane ora *fokus* karo sing bakal ditindakake. Pikirane pawongan sing dikupeng rasa rangu mung tumlawung marang rasa rangu-rangune kasebut, kepriye arep miwiti tumindake, utawa kepriye arep miwiti rembuge. Kaya dene paraga Rusdi, dicritakake nalika nyumet rokok siji sajak gragapan, dheweke gragapan amarga ing atine dikupeng rasa rangu-rangu. Kanggo mbuwang rasa gragapan kasebut dheweke udud rokok sing bola-bali keluke wis bablas munggah.

Konflik Eksternal Sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya

Konflik eksternal yaiku konflik kang dumadi antarane sawijine paraga karo bab-bab kang ana sanjabane paraga iku, bisa uga karo lingkungan alam bisa uga karo manungsa (Nurgiyantoro, 2009:124).

Konflik Sosial Antar-Individu

Konflik iki dumadi amarga anane *kontak sosial* antarane manungsa siji lan manungsa liyane. Konflik sosial ing kene awujud samubarang kang nduweni sesambungan antarane manungsa karo pepadhane. Konflik sosial uga kagambarake ing ACCMA anggitane Ariesta Widya, kang bakal diandharake ing ngisor iki.

Paraga Pak ing Cerkak “Rantas”

Konflik iki kawiwitan saka paraga Pak sing lagi nandang lara kanker paru-paru. Paraga Pak nduwe bojo lan anak 2. Dheweke divonis dening dhokter yen uripe udakara mung kari setaunan. Penyakit iki njalari kulawargane dadi sedhik lan kuwatir marang kahanane. Senajan mangkono dheweke ora nggatekake rasa kuwatir, lan rasa sedhik sing dirasakake dening bojo lan anak-anake. Paraga Pak tetep *perokok aktif*, senajan dheweke wis divonis dhokter yen nandang lara kanker paru-paru. *Pola hidup* sing ditindakake prasasat ora ana owah-owahan. Dheweke tetep wae nyedhot rokok. Senajan dhokter ngendika yen uripe udakara mung kari setaunan. Paraga Pak tetep wae nglakoni kebiasane ngrokok.

Kebiyasane kuwi sing njalari tuwuhe konflik sosial antarane dheweke lan bojone. Nalika dheweke ngrokok, dielingake bojone supaya tirakat lan supaya tarak dhisik. Apa wae sing dadi larangane dhokter kudu dituruti, nanging paraga Pak tetep wae ndableg. Ora gelem manut omongane sing wedok. Bab iku bisa dideleng saka cuplikan ing ngisor iki :

“Nalika iku ana omah dhewekan. Wis suwe anggane kepengin ngrokok diempet. Rekane kanggo tamba pengin.”

“Siji. Nggo tamba pengin.”

“Piye bisane waras yen aturan dhokter tansah dilanggar.”

“Wis, ta, umurku ki kari pira. Mbok aku tak nikmati urip iki.”

“Akh.... kudune mikir. Ya bener dhokter kandha ngono. Sapa ngerti nyenyuwun bisa mari. Nanging aturan dhokter bola-bali diterak kepriye dadine? Sing peparing mesthine ora rena.”

“Sing dikandhani isih tetep nyerot rokok.”

“Akh.. Rak prasasat nganyut tuwuh alon-alon ta Pak. Bunuh dhiru mbaka sithik.” (ACCMA, 2014:24)

Jodho, pati, rejeki pancen wis digarisake dening Gusti ingkang Murbeng Dumadi, lan manungsa ora wenang melu-melu ngramalake. Kadidene manungsa sing nduwe agama, kita kudu yakin karo bab kasebut. Senajan dhokter wis menahi pratandha, yen uripe mung kari setaunan, ora ateges dheweke banjur mati setaun maneh. Kabeh kuwi gumantung karo Sing Maha Kuwasa. Manungsa mung bisa ngupaya, lan mung bisa tirakat. Manungsa ora oleh mupus, ateges kudu tetep nindakake urip kanthi becik, ora nerak saka aturan kang wis diwenekake. Paraga Pak ing kene kaya-kaya wis mupus marang kahanan kuwarasane. Dheweke kaya-kaya percaya banget yen setaun maneh mesthi bakal mati, mula apa wae kang disaranake dening dhokter diterak, tujuwane supaya bisa nyenengake atine. Sadurunge mati dheweke kepingin urip kanthi kepenak.

Babagan iku sing njalari tuwuhe konflik antarane paraga Pak karo bojone. Bojo ing ngendi wae mesthi bakal nguwatirake kahanane sing lanang. Apa maneh sing lanang nandang lara kang ora sabaene lara, nganti ana vonis saka dhokter yen uripe mung kari setaunan. Ateges larane sing lanang kuwi pancen kalebu lara kang nemen, mula perlu kawigaten *ekstra*, kalebu kawigaten tumrap *pola hidup*. Paraga pak ing kene ora gelem netepi aturan saka dhokter, sing dadi larangane dhokter kepara malah diterak. Sing wadon ora trima karo tumindake bojone kasebut.

Konflik kang Disebabake Kawicaksanan Pamarentah

Konflik karana kawicaksanan pamarentah mujudake konflik antarane pamarentah lan rakyat. Nalika pamarentah nggawe sawijining kawicaksanan mesthi ana *pro-kontra* ing kalangan masyarakat. Kawicaksanan kuwi kadhang kala nuwuhake konflik karo masyarakat saengga antarane masyarakat karo pamarentah padha ora salaras dalane. Konflik kasebut uga dumadi marang paraga Yu Sami ing cerkak “Tanpa Suwala”.

Konflik karana kawicaksanan pamarentah saiki pancen kerep dumadi. Kawicaksanan pamarentah ana kalane ora ditrima dening rakyat, lan ana kalane malah nyusahake rakyat. Tuladhane kaya saiki lagi ana undhak-undhakan BBM. Kanggone pamarentah kawicaksanan kuwi mau kanggo nylametakake ekonomi negara, nanging kanggone masyarakat babagan kuwi ndadekake golek pangan saya angel. Undhak-undhakan rega BBM dibarengi karo mundhake bahan pangan liyane kaya beras, gula lan liya-liyane.

Kaya dene ing cerkak “Tanpa Suwala” konflik kang disandhang dening paraga Yu Sami, yaiku karana kawicaksanan pamarentah sing nertibake para bakul pinggir dalan, kamangka ing pinggiring dalan kuwi papan panggonane kanggo golek pangupa jiwa. Babagan kaya mangkono bisa kabukten saka cuplikan iki.

“Kowe ra mangkat ta, Mi? Bojone takon.”
Pitakonane bojone durung diwangsul.

“Kowe ki bisu pa budheg?” tembung bojone mbacut. Lan nalika krungu swara kasar saka bojone lagi ndengengek.
“Wong kok senengane dikasar. Mbok ngerteni sithik atine wong.”

“Lha, wong atiku jibeg.”

“Sakjane kowe ki ngapa, ta Mi?”

“Jamane, jamane.”

“Apane?”

“Wong golek pangan pijer ora tentrem.”

“Dioyak-oyak maneh?”

“Ya. Jarene arep ana priksan Pak Walikota.”

“Akh, ya piye? Pancen akehe bakul-bakul pinggir dalan ngono ndadekake semrawut. Dalan sing dienggo mlaku pit utawa becak dadi rupeg.” (ACCMA, 2014:15-16)

Ibarat buah simalakama, kawicaksanan pamarentah kadang kala ditentang karo masyarakat. Pamarentah dhewe sarwa bingung, yen ora ditertibake dalan-dalan dadi saya semrawut, nanging yen meksa ditertibake bakal ditentang masyarakat amarga kuwi padha karo mateni sandhang pangane rakyat. Paraga Yu Sami anggoné golek pangan dadi ora tentrem amarga tansah dioyak-oyak karo petugas sing tugase nertibake dalan. Kamangka jaman saiki golek pangan kuwi wis angel, lapangan kanggo golek penggaweyan wis cupet, lan kepara sesel-seselan. Uripe paraga Yu Sami saya susah amarga papan panggonane kanggo golek pangupa jiwa saya ora aman. Olehe golek pangan ora tentrem tansah dibayang-bayangi karo razia saka petugas.

Bojone Yu Sami nalikane iku isih mbenerake tumindake para petugas, amarga nyatane bakul-bakul pinggir dalan kuwi pancen ora nduwe wenang. Paraga Yu Sami tetep ora trima amarga wis rumangsa bayar dhuwit sewan utawa karcis. Kahanan kaya mangkono bisa kabukten saka cuplikan iki.

“Ya, kudu ditrimakake. Wong nyatane pancen awake dhewe ki ya ra nduwe wenang.”

“Ngono-ngono. Wong angger karcise telat sithik wis dioyak-oyak.”

“Kowe ya diwenahi suwekane?”

“Ya, iya no. Rak ateges bakul-bakul wis diidoni dodol.”

“Kudune ngono.”

“Ning yen motor-motor sing tugas kae wis bengak-bengok apa bakul-bakul bisa manggon.”

“Ya, kowe kandha yen wis mbayar karcis.”

“Apa? kandha ngono? Barang-barange sida munggah truk.”

“Ha ya, pancen kudune wong wis ana karcise. Karcise sepuluh rupiah saka bakul

cilik tibaning ngendhom muspra.”
“Rak kudune dibela wong gelem nampa dhuwite.” (ACCMA, 2014:16)

Cuplikan kuwi mau nuduhake anane adu panemu antarane Yu sami lan bojone. Yu Sami tetep ora nrimakake yen bakul-bakul ing pinggir dalan tansah dioyak-oyak, amarga rumangsa wis mbayar karcis. Pikirane yen wis bayar karcis kudune wis diijini dodol. Petugas ing kene biyasane wis nariki karcis, nanging tetep wae dioyak-oyak nalika ana prentah priksan saka walikota. Paraga Yu Sami ngarepake yen gelem nampa dhuwite kudune para bakul-bakul kuwi dibelani.

Konflik sing dituwuhake dening pangripta ing kene ngangkat konflik sing wis biyasane kedadeyan ing kanyatan. Swasana lan dilaog kang dironce bisa makili kahanan ing kanyatan sabendina. Mula para pamaos nalika maca cerkak iki bakal melu ngrasakake apa kang wis dirasakake karo paraga-paragane, mligine paraga utama Yu Sami.

Pamungkasing Konflik Sajroning ACCMA Anggitane Ariesta Widya

Konflik kang disandhang dening para paraga, yen wis tumuju marang titik *klimaks* kudu diudhari, lan crita kudu dipungkasi. Pamungkasing crita, mujudake sawijining kedadeyan tartamtu minangka akibat saka *klimaks*, kedadeyan iki nuduhake kepriye pamungkasing sawijining crita (Nurgiyantoro, 2009:146). Sajrone ACCMA iki paraga-paragane nduweni cara dhewe-dhewe kanggo mungkasi konflik kang wis dumadi. Konflik kang dumadi ing ACCMA iki meh kabeh dipungkasi kanthi cara ora tumutup.

Pamungkasing konflik kang asipat ora tumutup yaiku pamungkasing crita kang kasunyatanane durung dipungkasi pangripta. Ateges crita isih *potensial* diterusake utawa isih ngambang (Nurgiyantoro, 2009:148). Crita iki ateges isih bisa diterusake, lan sing bisa mungkasi yaiku para pamaos dhewe, amarga crita kang dipungkasi kanthi ora tumutup utawa yen saiki kerep diarani nggantung kuwi, sejatine menahi kesempatan marang para pamaos kanggo napsirake, utawa mungkasi konflik iku dhewe.

Wicaksana

Wicaksana yaiku klantipan nggunakake akal budine (Widharyanto, 2001:99). Sipat wicaksana ora didarbeni karo saben manungsa. Wicaksana mujudake sipat sing angel ditindakake dening manungsa. Wicaksana mbutuhake pamawas kang amba lan pamikiran kang ora *egois*. Senajan angel ditindakake karo

akeh-akehe manungsa, nanging pamungkase konflik kanthi cara wicaksana, ana ing ACCMA iki.

Paraga Magda ing Cerkak “Dina-Dina Kawuri Ora Bakal Bali”

Paraga Magda wis suwe ngenteni layange Cahyono pepujaning atine sing lagi tugas ing njabane pulo, pungkasane nrima layang saka Cahyono sing isine ora bisa nerusake sesambungane katresnane jalaran dheweke arep dadi pastur. Isine layang sing ditulis dening Cahyono nggawe remuking atine Magda. Isine yaiku katresnan antarane priya lan wanita ora kudu diwujudake ana bebrayan, ateges ora mesthi kudu nikah. Babagan kuwi sing ndadekake atine Magda kaya remuk-remuka. Sawise nrima layang saka Cahyono, Magda kanthi ati sing wicaksana tulus ngeculake Cahyono. Babagan iku bisa kabukten saka cuplikan iki.

“... Kanthi ati semplah dakkuwat-kuwatake aku ngeculake Cahyono njembarake kraton Dalem Pangeran. Muga-muga besuk sawise tamat saka seminarium, dadiya pastur kang wicaksana, kang bisa ngantarake tuhunging katresnan sejati. Saiki angin alon tumiyup saka lembah gunung Klabat. Hawa sore kang adhem nyiram kutha Airmadini. Adhem tulus. Kanthi tulus aku ngeculake Cahyono.... (ACCMA, 2014:8)”.

Katresnan pancen ora kudu dipungkasi kanthi sesomahan. Paraga Cahyono yakin karo babagan iku, pranyatane Cahyono sing tinulis ing layange kuwi ndadekake atine Magda sedhih, lan kaya remuk-remuka. Pedhoting katresnan antarane Magda lan Cahyono disebabake Cahyono bakal mlebu seminari, lan bakal dadi pastur. Magda ing kene nduweni sipat kang wicaksana, senajan atine ora kuwat nrima kanyatan kuwi, nanging dheweke kanthi tulus bisa ngeculake Cahyono.

Ngukuhi Jejibahan

Paraga Mas Nandar ing Cerkak “Wengi Saya Larut”

Paraga Mas Nandar nyandhang rasa sedhih kang banget nggubet ati, rasa sedhihe jalaran ditinggal mati dening bojone. Senajan atine sedhih banget, nanging dheweke nyoba nguatake atine. Dheweke nduwe anak lima sing isih butuh kawigaten sarta katresnane. Paraga Mas Nandar tetep ngukuhi kuwajibane kadidene Bapak kang kudu ngramut lan ngayomi anak-anake. Babagan kaya mangkono kabukten saka cuplikan ing ngisor iki.

“Dina-dina candhake banget nggubet uripe. Saupama ora ngelingi yen anak-anake butuh panggulawenthah mesthi mung kenjut karo lelamunane.

“Nak sliramu kudu ngelingi bocah-bocah. Kahanan iki kudu tinampa kanthi pasrah. Jer kabeh iki mung dalan. Dalan kanggo

nggayuh sakaliring panindak. Mbok menawa sing Murbeng dumadi mrayogakake mung tekan semono. Awake dhewe ora wenang.

“Wiwit iku gregete uripe bali tuwuh. Banjur kaya sing dikandhakake nalika semana anake sing nomer lima tetep diramekake.” (ACCMA, 2014:53-54)”

Saben manungsa mesthi tau ngalami konflik. Konflik sing disandhang dening manungsa uga maneka warna. Kanggo mungkasi konflik kasebut uga ana maneka warna cara. Salah sijine yaiku ngukuhi jejibahan. Manungsa sing urip ing donya iki mesthi bakal mati lan ditinggal mati. Ditinggal mati karo pawongan kang ditresnani bisa nuwuhake rasa sedhik. Nalika ditinggal mati akeh-akehe manungsa mung bisa pasrah marang kahanan, nanging paraga Mas Nandar tetep ngukuhi jejibahane. Sekabehe penggaweyan kudu diayahi dhewe, ngramut anak lan nyunatake anake sing nomer lima. Kahanan kasebut ora bisa diingati, mula paraga Mas Nandar tetep ngukuhi jejibahane senjata tanpa anane bojone.

PANUTUP

Dudutan

Konflik sajrone ACCMA iki maneka warna banget. Konflik kasebut diperang dadi rong jinis yaiku konflik internal lan konflik eksternal. Konflik internal kang ana sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya iki ngakibatake rasa sedhik, rasa kuwatir, rasa rangu-rangu, rasa gela, lan rasa isin. Konflik internal ing ACCMA iki mujudake kaca benggalaning urip bebrayan. Saka konflik-konflik kang wis dialami dening para paraga sajrone ACCMA iki pamaos bisa njupuk suri patuladhan kepriye carane ngadhepi pacobane urip lan kepriye carane sabar ngadhepi pacoban urip kasebut.

Konflik eksternal kang ana sajrone panliten iki ing antarane yaiku konflik sosial antar-individu, konflik kang disebabake kawicaksanan pamarentah, lan konflik amarga pilih kasih. Konflik eksternal kang dialami dening paraga-paraga sajrone ACCMA anggitane Ariesta Widya iki mujudake *proyeksi* ing urip bebrayan. Lumantar konflik kang dialami dening para paraga sajrone ACCMA iki pamaos bisa nambah kawruh ngenani panguripan ing wewengkon liya, kayata ing Maluku, Manado, lan Ambon, amarga ACCMA anggitane Ariesta Widya iki ora sethithik crita sing paragane saka wewengkon kuwi mau.

Saka konflik-konflik kang dumadi, tata caraning mungkasi konflik uga maneka warna, nanging sakabehing pamungkasing konflik sajrone ACCMA nggunakake pamungkasing konflik ora tumutup. Pamungkasing konflik sajrone ACCMA kaperang dadi

telu, yaiku kanthi wicaksana, ngukuhi jejibahan, lan kanthi cara meksa. Ing kene pamaos uga bisa njupuk suri patuladhan saka carane paraga sajroning mungkasi konflik. Pamaos bisa sinau kanggo nemtokake sipat nalika lagi ngadhepi konflik sing padha karo para paraga ing ACCMA iki.

Pamrayoga

Crita crita sajrone ACCMA iki nggambarake maneka warna lelakone paraga kang katitik saka maneka warna konflik kang diadhepi. Konflik kang dituwuhake sajrone ACCMA iki cedhak banget karo kanyatan sabendina. Para paraga kang ngalami konflik nduweni maneka warna cara kanggo mungkasi konflik kasebut. ACCMA anggitane Ariesta Widya iki ngemu maneka warna piwulangan moral. Kepriye carane ngadhepi pacoban urip lan kepriye carane tawakal karo sing Maha Kuwasa. Kanthi anane crita kang kaya mangkono, pamaos diajab bisa njupuk patuladhan saka maneka warna lelakone paraga kang ana ing ACCMA iki. Uga kanthi anane panliten iki muga bisa nuwuhake greget marang para pamaos kanggo maca, ngripta karya sastra, lan nglestarekake sastra Jawa. Panliten iki uga dikarepake bisa menehi sumbang sih kanggo ngrembakakake kawruh bab karya sastra kanthi nggunakake tintingan struktural.

KAPUSTAKAN

- Aminuddin. 1990. *Pengembangan Penelitian Kualitatif dalam Bidang Bahasa dan Sastra*. Malang: Yayasan Asih Asah Asuh
- Arikunto, Suharsini. 1996. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktek*. Jakarta: Rineka Cipta
- Endraswara, Suwardi. 2003. *Metode Peneletian Sastra: Epistemologi, Model, Teori dan Aplikasi*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar
- Endraswara, Suwardi. 2008. *Metodologi Peneletian Sastra*. Yogyakarta: Med Press
- Hutomo, Suripan Sadi. 1975. *Telaah Kasusastraan Jawa Modern*. Jakarta: Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa Depdikbud
- Luxemburg, Java Van. 1989. *Tetang sastra*. Jakarta : Intermedia
- Moleong, Lexi. J. 2006. *Metode Penelitian Kualitatif Edisi Revisi*. Bandung : PT.Remaja Rosda Karya

- Nurgiyantoro, Burhan. 2009. *Teori Pengkajian Fiksi*. Yogyakarta : Gajah Mada University Press
- Pradopo, Rachmat Djoko dkk. 2001. *Metodologi Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Hanindita Graha Widia
- Ratna, Nyoman Kutha. 2009. *Teori, Metode, dan Teknik Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Belajar
- Semi, M. Atar. 1988. *Anatomi Sastra*. Bandung: Angkasa Raya
- Sudjiman. 1992. *Memahami Cerita Rekaan*. Jakarta : Pustaka Belajar
- Sukada, Made. 1993. *Pembinaan Kritik Sastra Indonesia: Masalah Sistematika Analisis Struktur Fiksi*. Bandung: Angkasa
- Sunarto. 2001. *Metodologi Penelitian Ilmu-Ilmu Sosial dan Pendidikan*. Surabaya: UNESA Press
- Surakhmad, Winarno. 1985. *Pengantar Penelitian Ilmiah: Dasar, Metode dan Teknik*. Bandung: Tarsito
- Tarigan, Henry Guntur. 1985. *Prinsip-Prinsip Dasar Sastra*. Bandung: Angkasa
- Teeuw, A. 1988. *Sastra dan Ilmu Sastra. Pengantar Teori Sastra*. Jakarta : Pustaka Jaya Girimukti Pusaka
- Wellek, Rene lan Austin . 1989. *Teori Kesusastraan*. Jakarta : Gramedia
- Widharyanto dkk, 2001. *Kamus Pepak Basa Jawa*. Yogyakarta : Badan Pekerja Kongres Bahasa Jawa
- Widya, Ariesta. 2014. *Antologi Crita Cekak Mawar Abang*. Yogyakarta : Azzagrafika